

A dél-dunántúli délszláv (horvát, szerb és szórványos szlovén) bevándorlások nyelvi és néprajzi nyomai a földrajzi nevekben

4. rész*

Mohács délnyugati vidéke: Borjád, Nagybudmér, Töttös, Majs, Bezedek, Lippó, Sáros és Ivándárda

Bezedek: *Bezedek* : *Bezedék* : n. *Pezedék* : szh. *Bëzëdëk* [...] A török hódoltság alatt népessége kicserélődött, a hódoltság végén lakói rácok voltak. A 17. század utolsó éveiben elnéptelenedett. 1714 körül népesült be ismét, telepesei ekkor rácok voltak. Már 1752-ben volt egy német lakója, [...] nagyobb számú német telepescsoport 1770 körül érkezett ide. A múlt század végére a németek száma erősen növekedett, a szerbeké pedig megcsappant. Az első világháború után a maradék szerb lakosságának nagy része Jugoszláviába optált. 1930-ban 42 magyar, 482 német és 12 horvát, ill. szerb anyanyelvű lakosa volt. 1970-ben 251 magyar, 171 német és 5 délszláv anyanyelvű lakosa volt. [...] 233/5. *Kerték* : n. *Hóstël* 'Hofstelle' : szh. *Bascsa* 'Bašta' [*Beltelek*] Fr. [...] 233/12. *Falu feletti* : n. *Hútvát* : 'Hutweide' : szh. *Utrinë* 'Utrine' : szh. *Nad szëlom* 'Nad selom' [K8: *Torina* K9: *Dorina*, *Dolina*] S, sz. 233/17. *Szëlistye* : n. *Szëlistye* : szh. *Szëlistyë* 'Seliste' [K8: *Szelistye*... P: *Szelistye*...] S, sz. 233/30. *Laki rétek* : n. *Hëner Vize* 'Hintere Wiese' : szh. *Vëlkë livadë* 'Velike livade' [K12: *Laki rétek*] S, sz. Régen rét volt. 233/36. *Sároki ut* : n. *Soeroker Veg* 'Saroker Weg' : szh. *Sárocski put* 'Šaročki put' : szh. *Put kod szvëtog Dimitrijë* 'Put kod svetog Dimitrija' [...] Út. Az út a szent Demeter tiszteletére emelt szoborhoz vezetett. – **Borjád:** *Borjád* : n. *Burjád* : szh. *Borjad* [...] A török hódoltság elején elnéptelenedett; majd a 16. századvégén már rácok éltek Borjádon. A felszabadító háborúk idején rác lakossága megfogyatkozott, és a Rákóczi-szabadságharc idején újra elnéptelenedett. 1712-től ismét rácokkal népesedett be. 1750 körül telepedtek ide az első r. kat. vallású német lakói. [...] Az első világháború után mintegy 150 szerb Jugoszláviába optált. 1930-ban 57 magyar, 487 evang. és 125 r. kat. német, 14 horvát, 50 szerb és 25 egyéb anyanyelvű lakosa volt. 1970-ben 223 magyar, 338 német és 29 délszláv élt itt. [...] 227/11. *Malom* : n. *Míl* 'Mühle' : n. *Burjader Míl* 'Borjader Mühle' : szh. *Cvëtkovicsëva Vodënca* 'Cvetkovičeva Vodenca' [*Korsós malom*] Ma. A 18. századvégén épült műemlék jellegű épület. Berendezése korabeli és teljes. Korsós Antal a tulajdonosa. 227/23. *Nagy-rét* : n. *Króze Vize* 'Große Wiesen' :

* Az 1. részt, az összefoglalót és a bibliográfiát l. a Nyr. 2014/4. számában; a 2. részt a Nyr. 2015/1. számában, a 3. részt a Nyr. 2015/2. számában közöltük.

szh. *Vělikě livadě* 'Velike livade' [K5: *Bólyi Polgárok Rétjei*; K12: *Vörös malom rét*] S, sz. 227/38. *Szőlőhégy* : n. *Vajnkeperh* 'Weingebirg' : szh. *Planina* 'Planina' : szh. *Volovszka pasa* 'Volovska paša'. [...] D, szó, sz, régen csak szőlő. 227/39. *Dóla* : n. *Tál* 'Tal' : szh. *Dola* 'Dola' [...] Ds, Vö, sz. A völgyben hajdan forrás fakadt. 227/66. *Erdő* : *Urasági-erdő* : n. *Hërsaftszvald* 'Herrschaftswald' : szh. *Hërënda* 'Herenda' [K2: *Borjader Wald*... K8: *Herend*...] S, e. Többségben tölgy, cser és gyertyán található benne. 227/69. *Marotfalu* : n. *Márótfalu* : n. *Márótfal* : szh. *Morotfala* 'Morotfala' [K3: *Marotfalu* MoFnT2: *Marótfalu*] Lejtős, sz. – **Ivándárda**: *Iván* : *Ivándárda* : n. *Ivandarde* : n. *Ivan* [...] Valószínűleg már a mohácsi vést követőleg pusztává lett. A 16. századvégén rácok lakták. 1700 körül ismét elnéptelenedett. 1715-re rácokkal népesedett be. 1780 körül kezdtek németek idetelepedni, nagyobb telepescsoportjuk 1820 körül érkezett. 1840-től a németek voltak többségben. A múlt század végén szerb lakossága rohamosan csökkent, az első világháború után az utolsó szerb anyanyelvű lakók is elhagyták a falut. 1930-ban 47 magyar és 558 német anyanyelvű lakosa volt, 1970-ben 333 magyar, 53 német és 5 délszláv anyanyelvű élt itt. [...] 236/3. *Kerték* : n. *Hóstël* : szh. *Báscsë* 'Bašte' Fr, k, gy. A falu minden házsora mögött elterülő kertek és gyümölcsösök. 236/27. [K9: *Novo Groblye, Novo gróblje*; sz] 236/30. *Kotszellő* : n. *Kotszëlo* 'Kod sela' [...] S, sz. 236/39. *Közép-mező* : n. *Hauptstikler* 'Hauptstückler' : szh. *Szrëdnjë poljë* 'Srednje polje' [...] S, sz. 236/42. *Szárz-rét* : n. *Trukle Vize* 'Trockene Wiese' : szh. *Suvë livadë* 'Suve livade' [...] S, sz. Régen legelő volt. 236/44. *Csëlinyák* : n. *Csëlnyák* 'Tschelnjak' : szh. *Csëlinyak* 'Pčelinjak' S, sz. – **Lippó**: *Lippó* : n. *Lipevoer* : szh. *Lipova* [...] A török hódoltság alatt elnéptelenedett, a 17. századmásodik felében rácok telepedtek itt meg. [...] A Rákóczi-szabadságharc idején ismét néptelenné lett. Rác lakossága 1712 után visszatért. 1723 körül a rácok mellé németek telepedtek le, de rövidesen elhagyták ezek Lippót. A 18. századmásodik felében ismét elkezdődött a németek idetelepedése. [...] Az arány a németek javára növekedett, 1920 után a szerbek egy része Jugoszláviába optált. Magyarok a múlt század végén kezdtek itt megtelepedni. Számuk csak a két világháború között nőtt meg. [...] 234/7. *Felső rész* : *Fő utca* : n. *Évetuerf* 'Oberdorf' : szh. *Gornják* 'Gornjak' [*Kossuth utca*] U. A község É–D irányban húzódó utcájának a templomtól É-ra és egyben magasabban fekvő része. 234/13. *Szerb templom* : n. *Rácsih Kirih* 'Raizisch Kirche' : szh. *Crkva* 'Crkva' É. 234/22. *Kipli* : n. *Kipl* 'Gipfel' : szh. *Lëdina* 'Ledina' Kifli formájú föld, régen legelő volt. 234/53. *Szerb temető* : n. *Rácsih Kirihóf* 'Raizisch Kirchhof' : szh. *Grobljë* 'Groblje' Te. 234/61. *Bara mellett* : *Kodbara* : n. *Éver em Krënje* 'Ober dem kleinen Grünen' : szh. *Pod Bara* 'Pod bara' 234/63. *Bara* : n. *Krënje* 'Das kleine Grüne' : szh. *U Bara* 'U bara' [...] S, sz, berek. – **Majs**: *Majs* : n. *Majs* [...] A török hódoltság alatt elnéptelenedett. [...] 1710-ig több alkalommal is megtelepedtek itt rácok, akik később tovább vándoroltak. 1711-től folyamatosan lakott helység volt, de rác lakossága most is ismételen kicserélődött. 1740 körül Bajorországból és Württembergből németek telepedtek ide. A 18. századvégére német nyelvű volt a falu lakosságának 2/3 része. A múlt század közepétől itt megjelenő magyarok száma csak az első világháború után kezdett jobban növekedni, amikor a szerb lakosság – csekély kivétellel – Jugoszláviába optált. [...] 231/1. *Görögke-*

leti temető : szh. *Grobje* 'Groblje' Te. Szerb temető. 231/53. *Szerb-templom* : n. *Rácise Kherihe* 'Raizische Kirche' szh. *Szrpszka crkva* É. 231/97. *Malom-árok* : n. *Milkróve* 'Mühlgraben' szh. *Vodëncárszki potok* 'Vodeničarski potok' [...] Malmokat hajtott. 231/108. *Udvari rétek* : n. *Udvarer Vize* 'Udvarer Wiese' : szh. *Udvarszke livade* [...] S, e, sz. Udvar község határa mentén fekszik. 231/119. *Papiföld* : szh. *Popovina* S, sz. Egyházi birtok volt. 231/132. *Legellő* : szh. *Trávnjik* [K15: *Travnik*] S, r. A szh. név a szh. *travan* 'gyepes rét' szóval hozható kapcsolatba. 231/141. *Dombos* : szh. *Dolina* [K15: *Dolina* MoFnT2: *Dombos*] D, sz, szó. A szh. *dolina* 'völgy, lapály' jelentésű. – **Nagybudmér**: *Budmér* : n. *Krószbudmér* : szh. *Veliki Budmir* [...] A török hódoltság alatt elnéptelenedett. A hódoltság végére rácok népesítették be. 1702 után lakói elmenekültek, és 1711–1712-ben tértek vissza. Rác lakossága mellé a múlt század elején kezdtek németek betelepülni. A németek száma a század második felében rohamosan emelkedett, és 1870 és 1880 között haladta meg az 50%-ot. Ezt követően a szerbek száma állandóan fogyott. 1920 után kb. 180 fő optált Jugoszláviába. [...] 226/1. *Lucërna-földek* : n. *Klékoete* 'Kleegarten' : szh. *Klaistyë* 'Kleište' S, k, sz. 226/6. *Szerb templom* : n. *Szërvisse Kirhe* : szh. *Crkva* 'Crkva' É. Templom volt. 226/18. *Téglagyár* : n. *Cigelófe* 'Ziegelofen' : szh. *Ciglana* 'Cigljana' É. Kb. 25 éve nem működik már, nagy részét le is bontották. 226/34. *Marhahajtó* : n. *Fihtrib* 'Viehtrieb' : *Pinzentál* 'Pinsenthal' : szh. *Utrinë* 'Utrne' Út. 226/40. *Sábnnyák* : n. *Sápnnyák* : szh. *Zsabnyak* 'Žabnjak' [...] A múlt században még ingoványos, sásos terület volt. 226/45. *Vëzovác* : n. *Vëzovac* : szh. *Vëzovac* 'Vezovac' [K8: *Vezovác* K12: *Vezovac*] Ds, sz. – **Sárok**: *Sárok* : n. *Soerok* : szh. *Sarok* 'Šarok' [...] A mohácsi vész idején elpusztult [...] 1712–1713-ban rác jövevényekkel népesedett be. Ezek mellé a 18. századvégén magyar és német anyanyelvűek telepedtek meg. 1920 után az addig 60%-ot kitevő szerb lakosság zöme Jugoszláviába optált. 1930-ban 69 magyar, 167 német és 42 szerb anyanyelvű lakosa volt, 1970-ben 114 magyar, 82 német és 2 délszláv élt itt. [...] 235/2. *Szerb-templom* : n. *Ráce Kirih* 'Raizisch Kirche' : szh. *Crkva* 'Crkva'. 235/6. *Alsó falu* : n. *Unetuerf* 'Unterdorf' : szh. *Dólnyi* 'Dolnji' [Kossuth Lajos u] Ur. A község É–D irányban húzódó utcájának a templomtól D-re és egyben alacsonyabban fekvő része. 235/17. n. *Vrëla* : szh. *Vrëlo* 'Vrelo' : szh. *Vrácsarityëva livada* 'Vracaniceva livada' [K12: *Vrelo*] S, sz. 235/18. n. *Hútvát* 'Hutweide' : szh. *Dugacska mëgya* 'Dugačka meda' : szh. *Lëdina* 'Ledina' : szh. *Pasnyak* 'Pašnjak' [K9: *Duga megya*; sz, *Dugácska megya*; sz] S, sz. Egy része ma Jugoszláviához tartozik. 235/23. *Halastó* : n. *Fístaiah* 'Fischteich' : szh. *Ribnyak* 'Ribnjak' Tó. Az első világháború után létesítették a tavat. Egy vízimalom is volt itt, amelyről az járta, hogy egy szem (búza) kevés volt neki, két szem meg sok. 235/44. *Erdőföld* : *Erdőpótlék* : n. *Valdfelt* 'Waldfeld' : szh. *Sumarina* 'Šumarina' [...] S, sz. – **Töttös**: *Töttös* : n. *Tidis* : szh. *Tötös* [...] A 16. századvégén már rácok lakták. A felszabadító harcok során ismét elnéptelenedett. 1700-ban rácok telepedtek ide, de ezek a kurucok elől rövidesen a Dráván túlra menekültek. 1713-ban kezdett újra benépesülni. Előbb rácok, majd kisebb számban horvátok érkeztek. A 18. század utolsó negyedében Töttösön németek telepedtek le. A múlt század közepén kezdődött a délszlávok elköltözése. Az első világháború után kb. 200 szerb optált Jugoszláviába. [...] A magyarok száma

a szerb lakosság kivándorlásával kapcsolatban nőtt meg. [...] 230/16. *Kosut utca* : n. *Race kasze* 'Raizisch Gasse' [*Kossuth Lajos u*] U. A Kossuth Lajos utca déli része. Régen szerbek lakták. 230/22. *Rákóczi utca* : n. *Sókackasze* 'Schokatzt Gasse' [*Rákóczi u*] U. Itt laktak a sokácok. 230/43. *Szvincsinye* : n. *Szvincsina* 'Svintschina' : szh. *Szvincsinyë* 'Svinčinje' [...] S, sz. Korábban disznólegelő lehetett. 230/56. *Halastó* : n. *Fistaih* 'Fischteich' : szh. *Ribnyak* 'Ribnjak' Tó. Az 1970-es években létesítették a halastavat. A tsz. tulajdona. 230/71. *Szerb temető* : n. *Ráce Fríthóf* 'Raizisch Friedhof' : szh. *Grobljè* 'Groblje' [K2: *Rác Temető...*] Te. 230/90. *Tölgyes* : n. *Kúte Ajge* 'Gute Eiche' : szh. *Cërik* 'Cerik' [...] S, sz. 230/120. *Szilvás* : n. *Slivik* : szh. *Slivik* 'Sljivik' [...] Ds, sz. 230/128. *Velika-usztina* : n. *Velika usztina* : szh. *Velika usztina* 'Velika ustina' [... K12: *Velika Usztina, Nagy dombos*] Ds, sz. Stb. (BMFN. II. 555–8, 559, 561–3, 570, 572–5, 576–7, 579–80, 583–5, 586–9, 590–2, 592–5).

Villány és déli környéke: Villány, Illocska és Magyarbóly

Illocska: *Ilocska* : szh. *Illocska* [...] A hódoltság végén már újra lakottá lett; ettől g. kel. délszlávok éltek itt. A falu régebbi magyar *Újlak* nevét a 18. században fokozatosan szorította ki a délszlávok által meghonosított *Illocska* név. [...] A 18. század utolsó évtizedeiben a délszlávok mellé németek telepedtek le Illocskán. A múlt század utolsó harmadában csekély számú magyar lakosság is megjelent itt. Az első világháború utáni évtizedben a helyi szerb lakosság zöme Jugoszláviába optált. 1930-ban külterületével együtt 48 magyar, 438 német, 4 horvát és 48 szerb anyanyelvű élt itt. [...] – A második világháború után betelepült magyar lakosság a szerb–horvát dülőnevek nagy részét átvette és használja. [...] 316/24. *Karasica* : szh. *Karasic* [...] Vf. 316/29. *Slivanya* : szh. *Slivanac* [...] A szh. név 'folyótorkolat' jelentésű. 316/34. szh. *Máli Vëncsin* S, sz. A szh. név 'Kis Vencsin' jelentésű. 316/37. szh. *U Mëgya* [...] S, sz. A szh. név 'megyénél' jelentésű. 316/46. *Buddzsák* : szh. *Budzsak* [K16: *Budzak*] S, sz. A szh. név 'sarok' vagy 'eldugott hely' értelmű. 316/61. *Araszka* : szh. *Aracka* [K12: *Aracka*] S, sz, r. – **Magyarbóly**: *Magyarbój* : n. *Magyebój* : szh. *Madzsárbója* [...] *Dezsőboja* középkori magyar falu [Györffy: 1: 288] a török hódoltság alatt is lakott hely lehetett, és a felszabadító háborúk idején is valószínűleg magyarok lakták. 1696-ban már rácok is éltek itt. A Rákóczi-szabadságharc idején elnéptelenedett; 1711–13-ban népesedett be ismét telepésekkel. 1755-től kezdve telepedtek meg itt németek [...] A múlt század elejétől magyarok telepedtek a faluba. Így alakult ki a múlt század első felére a soknemzetiségű és vegyes vallású falu. Az első világháború után a szerbek nagy része Jugoszláviába optált. 1930-ban 249 magyar, 927 német és 62 szerb anyanyelvű lakott a faluban. 1970-ben 989 magyar, 301 német és 48 délszláv élt itt. [...] 285/11. *Szerb templom* : *Görögkeleti templom* : n. *Racise Khërihe* 'Raizische Kirche' : szh. *Szrbska crkva* 'Srbska crkva' É. 285/15. *Dolina* : *Káposztáskert* : n. *Krautkerten* 'Krautgarten' : szh. *Kupuszistyë* 'Kupusište' [K8, P.: *Dolina (Káposztás kertek)*] S, sz. 285/67. *Téglagyár* : n. *Cigelófen* 'Ziegelofen' : szh. *Cigláná* 'Ciglana' [...] Régen téglagyár volt. 285/82. *Gréda* : n. *Krét* 'Gréda':

szh. *Greda* [K8, 16, MoFnT2: *Greda*] S, l. A szh. *gréda* 'dülő' főnévvel lehet kapcsolatban. 285/113. *Bika-rét* : szh. *Livadak* 'Livada' [K9: *Livadak*] S, r, sz. 285/114. szh. *Márkov ada* [K9: ~] Mo, r. – A. sz. egy Marko nevű szerb ember földje volt. 285/115. szh. *Konyszka ada* [K8: *Konyskaada*... P: *Konyska ada*] S, sz, Mo, r. – A. sz. = lovak szigete. Régen nyáron éjjel-nappal ott voltak a lovak. Két oldalról árokkal, csatornával volt körülveve, mint egy sziget. 285/123. *Beremendi ut* : szh. *Bremeszki put* 'Bremenski put' Út Beremendre. – **Villány**: *Villány* : n. *Villand*. A török hódoltság végére népessége kicserélődött. A 17. század végén rácok laktak itt. A Rákóczi-szabadságharc idején Villány népessége Szlavóniába menekült, majd 1711–13-ban más rác jövevényekkel visszatelepült. 1760 körül nagy számban németek költöztek ide. A múlt század folyamán magyar anyanyelvűekkel bővült a helység lakossága. Az első világháború után a szerb lakosság zöme Jugoszláviába optált. 1930-ban 553 magyar, 1655 német, 1 oláh, 5 horvát, 23 szerb, 1 sokác és 1 egyéb anyanyelvűt írtak itt össze. [...] 1970-ben Villáynak 1474 magyar, 1293 német és 33 délszláv lakosa volt. [...] – P. sz. „Villány Koller szerint Viglám, Villa ám, Vig-ám; valószínűleg azon sok jó kedvvel Vigadóktól, kik kivált jó bortermő években a világhírű bor Hegytől térnek vissza hajlékaikba. [...] A németek előtt rácok laktak mit a határban előforduló és még most is fenn álló topographiai elnevezések bizonyítani látszanak, úgymint »Bolyzski Vinograd«, »Duga Megya«” [...] 269/52. *Bem utca* : *Grábova* : n. *Judentál* 'Judental' [K9: *Grabova*...] Régen görögkeleti temető volt itt, majd pincék sokasága épült. 269/118. *Hüvös-oldal* : n. *Vinterszajte* 'Winterseite' : szh. *Zimszká sztáná* 'Zimska strana' [...] H, szö. 269/119. *Malom-rét* : n. *Milvíze* 'Mühlwiese' : szh. *Vodencárszke liváde* [... K9: *Livade* K9: *Mühlwiese*] Mf, r. A villányi és virágosi malompatak között mocsaras rét. 269/143. n. *Valdvíze* 'Waldwiese' : n. *Grószze Inzel* 'Große Insel' : szh. *Láská* [K9: *Velika hada*, *Grosse Insel-rétek*, *Laska*, *Laskó*, *Laskó*] S, r, füzes. Az Ó-Karasica árterülete. 269/186. szh. *Slivják* [K8, 9, 102: *Sliviák*] S, sz. A szh. *sliviák* 'szilvákert' jelentésű (BMFN. II. 721–3, 726–8, 804–5, 807–8, 928–30).

A Sarosác-z-féle Mohács és térsége szerb etnikai csoportnak három kisebb egységre való tagolása és egyes helységek besorolása korántsem volt könnyű. Közülük településtörténete és névanyagának nemzetiségek szerinti megoszlása alapján például **Töttöst** nem a *falusi sokácok*, hanem a szerb nyelvű községek és városok *Mohács délnyugati vidéke* alcsoportjában vettem figyelembe. Ezenkívül – amint a fentiekben bemutattam – jó néhány települést ide vagy másik alcsoportba soroltam be. Ehhez a már említett fogódzókön kívül bizonyos esetekben azt is fel tudtam használni, ha szh. rövidítés után szerb és horvát nyelvű helynév fordult elő. **Kölked** község földrajzi nevei előtt található következő észrevétel is segített például **Mohács** szerb nyelvű névadatainak kiválasztásában: „A nevek nem tükröznek egységes nyelvjárást, s mivel ugyanezt a nevet egy-egy nyelvi közösség többféleképpen ejti, ismétléskor más-más változatot közlünk. A szerb-horvát neveknél az első változat többnyire szerb, a második horvát vagy sokác” (BMFN. II. 527).

A szerb etnikai csoportokba sorolt települések földrajzinév-anyagában nagyrészt hasonló gyakorisággal fordulnak elő szerb eredetű adatok, néhány baranyai helységben azonban csekély számú bel- és külterületi példa található. Ha például

a településtörténeti összefoglalókból kitűnt, hogy valamely helységeknek évszázadokon át délszláv lakosai (is) voltak, ezért ott horvát és szerb nyelvű földrajzi nevek keletkeztek, akkor ezeket is egytől egyig számba vettem. Az alábbiakban az ide sorolt helységekből mutatok be példákat.

4. Nyomokban fennmaradt szerb nyelvű helynevek

Pécs: *Pécs* : n. *Fünfkirige* : n. *Fünfkiriche* : szh. *Pecsu, Pecsuh, Pecsuj* [...] A keresztény magyarok és a hódoltság folyamán ide települt keresztény délszlávok a külvárosban éltek. Pécs felszabadulásakor (1686) a török és az azt kísérő népeség a várost elhagyta. [...] A 18. századelején a város lakossága magyar és katolikus délszláv (bosnyák) anyanyelvű volt. Kevés német is élt már itt ekkor. Letelepülésük [...] csak a 18. századderecán vett nagyobb lendületet. A múlt század első felében (az 1837. évi adatok szerint) a mintegy 12 000 lakos közül kb. 40% volt magyar, 30% német, és 30% katolikus délszláv. [...] Századunkban az „idegenek” elmagyarosodása felgyorsult. 1930-ban 57 083 magyar, 3893 német, 224 horvát (bosnyák) és 124 csh-morva anyanyelvű lakosa volt a városnak, ezekívül élt még itt 360 egyéb anyanyelvű (szerb, sokác, bolgár, orosz, vend stb.) [...] 134/783. *Havi-hegy* : *Havi-högy* : n. *Maria Sné* 'Maria Schnee' : szh. *Brdica* 'Brdica' [K16: *Maria Schnee*; H MoFnT2: *Havihegy* P: *Haviboldogasszony hegy*...] [...] – P. sz. „szőlővel beültetett, meredek, sziklás hegy. Nevét a dombon épített *Haviboldogasszony Kápolnától* nyerte”. 1692-ben épült. 134/3171. [K6: *Jezer* V: *Jezer*] A szh. *jezero* 'tó' alapján régen itt kis vízállás lehetett. 134/3188. *Bajnavoda* H, e. 134/3189. *Andor-fórá*s : *Bajna voda-fórá*s : *Bajna voda* [... T8: *Bajnavoda forrás* F, Mt : *Andor-forrás*; F] F. Az *Andor-forrás* név újkeletű. A szh. *Bojna voda* 'zavaros kút' név szerint a forrás vizét gyakran zavarhatták fel a belőle ivó állatok. 134/3199. *Letics-boróka* : szh. *Borovnyak* 'Borovnjak' [K9: *Litics borok*; e K16: ~; e K8: *Letics Boroka*] H, e. [...] Valószínű, hogy ez a név a 3187. sz. név változata. A szh. *borovnjak* 'fenyves' alapján a hely korábban fenyves erdő lehetett. 134/3200. *Ménés-tó* : *Jězëra* : *Jězëro* 'Jezero' [K16, V: *Jezer*] Kis tó volt. – **Pécsvárad:** A török hódoltság alatt folyamatosan lakott helység volt. A 17. századvégén magyarok és délszlávok éltek itt. 1715 körül kezdődött a németek betelepülése. 1752-re számuk már 50% fölé emelkedett. Gkel. délszláv lakossága a múlt században folyamatosan csökkent, majd századunkban teljesen eltűnt Pécsváradról. [...] 117/159. *Gesztényés* : *Góricza-gödör* [K8: *Goricza-Völgy* K12: *Goricza-Gödör*...] D, e, gesztenyés. 117/163. *Góricza* [K8: *Goricza*; sző, sz P: *Góricza*...] Ho, Vő, r, sző. A név a szh. *gore* 'hegy' alapján *gorica* 'kis hegy' jelentésű lehetett. 117/196. *Pávajda* : *Pavojda* [K8: *Pávajda*; sz... K12: *Pavojda*; sz N: *Pavajda*] Do, e, sző, l (BMFN. I. 595–6, 590, 697, 719, 793–4). – **Baranyahídvég:** A hódoltság végén itt élt lakosság nemzetiségi adataink szerint nem állapítható meg. 1726 körül református, 1765 körül katolikus magyarok telepedtek itt meg. [...] A múlt század közepétől itt letelepült egy-egy német, illetve horvát család, de a falu etnikumát lényegében nem változtatta meg. [...] 284/17. *Bislica* [...K10: *Bislicza*; mocsara r K12, P: *Bislicza*] S, sz 284/21. *Pázsit* : *Dobraica* [...] S, sz.

Dobrica vagy *Dobravica* középkori magyar falu (Csánki 2: 480) népessége a török hódoltság alatt kicserélődött. 1657-ben már rácok laktak. [...] A felszabadító háborúk idején még lakott volt, a 17. századvégétől puszta. 284/47. *Gáj* : *Főső-Gáj* [...] S, sz. A név a szh. *gaj* 'liget' szóval lehet kapcsolatban. – **Drávaiványi**: A török hódoltság alatt is valószínűleg lakott falu volt. Magyar lakossága mellett délszlávok is éltek itt a 17. századvégén. [...] 1970-ben 285 magyar és 25 délszláv lakosa volt. [...] 283/9. *Budzsák* Mf, vizes terület. 283/40. *Suma* [K 9, 10, P. ~] [...] P. szerint „vízállásos hely”. 283/57. *Lostic* [K8: *Losticz* K10, P: *Lostitz, Lasztisz*] S, l 283/103. *Goráni* [K9, 10, P: *Gorányi*] S, sz 283/120. *Cilina* : *Cělna* [...] S, sz. *Celna* vagy *Cilina* falu a török hódoltság előtt egytelkeseké volt (Csánki 2: 479), a hódoltság alatt elnéptelenedett. A 18. század folyamán puszta, a múlt század elején rövid ideig néhány család lakta. 283/124. *Gorica* [K 8, 10, P: *Goricza*] S, sz. – **Göröcsönydoboka**: *Göröcsöny* : n. *Kěcsine* 'Getschingen' : szh. *Garcsin* : [...] – *Doboka* : n. *Tuovoke* 'Tubaken' : szh. *Duboka* [...] 1723 körül rácok telepedtek itt le; a század közepén katolikus délszlávok, a század második felében németek költöztek ide. [...] – P. sz. *Rác* *Göröcsöny* „öslakói jóformán óhitű szlávok voltak. Rác országbeliek”. „1564 körül *Gerchen* név alatt említik, s a török uralom alatt elpusztult szlávok helyére telepített rácokról nevezték el *Rác Gerchen*-nek, majd a 18. sz.-tól *Rác Göröcsöny* néven szerepel. Néha *Rác Gircsiny*-nek írják.” [...] – A mai színhagyomány úgy örizte meg, hogy a török pusztulás után Dobokán puszta létesült néhány házzal és harangtoronnyal. – P. sz. „Doboka népesített a szomszéd német ajkú falvak népéből. [...] A név szláv eredetű, ti. *Doboka* két hegy közt szorult, az éjszaki és keleti részről is mélységes völgyiséget képez, a szlávok a hegy fekvésétől adták elnevezését, *Duvokát*, azaz mélységes helyet” [...] 207/15. *Hollék* : n. *Hollrëkk* 'Hohleck?' : szh. *Gornyi kráj* 'felvég' [...] A magyar változat a német elferdítése. A német név az utcát megszakító szurdokra utal. – Nh. A múlt században itt horvátok is laktak. 207/29. *Szerb templom* : *Református templom* : n. *Ráce Khierhe* 'Raiziche Kirche' : szh. *Szrpszka crkva* É, a görögkeleti szerb lakosság, majd a betelepült felvidéki reformátusok temploma volt. Mivel a torony villámcsapástól leégett, a felvidékiek pedig elköltöztek, a templomot a 60-as évek végén lebontották. 207/30. n. *Inzljie* : szh. *Ada* 'sziget' S, e, korábban rét, „szigetecske, ahol a gyerekek zavartalanul játszhattak”. 207/100. *Szerb temető* : n. *Rácsih Khirhoff* : n. *Rácizse Khierhouf* 'Raizischer Kirchhof' : szh. *Szrpszko gróblje* [K17: *Temető*] Te, az egykori szerbek temetője. 207/116. n. *Tuerfrunt* 'Dorfgrund' : n. *Krovotekrund* 'Kroatengrund' : szh. *Sokacski rit* 'sokac rét' [K18: *Kroaten grund...*] S, sz, r. A név az egykori horvát nyelvű lakosokra emlékeztet, akik a dűlővel érintkező utcában laktak. – **Kékesd**: *Kékös* : *Kéköst* : *Kéközd* : *Kékes* : *Kékest* : *Kékesd* : n. *Kikis* 'Kikisch' : szh. *Kikos* [...] A török hódoltság alatt is lakott falu volt. A 17. században a magyar nyelvű faluba rácok települtek. [...] A felszabadító háborúk idején a rácok elköltöztek. [...] 199/44. *Doroska* : *Dorocska* : *Doroskai-dűlő* [K8, P: *Doroska*; sz K12: *Dorocska*; sz] Fs, sz 199/133. *Mocsilák* [...] Kenderáztató helyek voltak. – **Pócsa**: n. *Pócs* [...] A török hódoltság alatt elnéptelenedett. A 17. századvégén délszlávok laktak, a Rákóczi-szabadságharc idején ismét lakatlanná lett. 1723–1724-ben népesítették be ismét. Lakói ekkor g. kel. délszlávok voltak. 1780 körül

érkeztek első német lakói. A németek száma lassan növekedett; 1860 körül érte el az 50%-ot. A délszláv lakosság száma a múlt század közepén kezdett fogyni. [...] 229/16. *Brëkinye* : *Brëdinye* : n. *Kalvári perih* 'Kalvarien Berg' : *Brëkinye* [K8: *Brekinye* K12: *Brekinye*... P: *Brekinye*] Ds, sz 229/23. [K1: *Dubrovski Sztári Put*] Út 229/34. *Popovica* [K8: *Popovicza*...] S, r, sz 229/35. *Lëdina*: n. *Lëdina* [K8: *Ledina*... Legelő a falu mellett...] Ds, sz, l 229/43. *Kodzëlla* : n. *Kotszëla* : n. *Lërërszfëlt* 'Lehrersfeld' [K8: *Kod szella*; sz...] S, sz. A r. kat. és a szerb tanító földje volt valamikor. – **Siklós**: *Siklós* [...] A hódoltság alatt magyar lakossága megfogyatkozott, és jelentős rác közösséget fogadott be a helység. A felszabadító háborúk után kb. 90 család élt Siklóson, részben magyarok, részben rácok. [...] 281/245. Stiljanovics emlékmű Szó. K15. sz. „II. Ulászló 1508-ban Stiljanovics István szerb despotának adta Siklóst, amely 1515-ig maradt ennek a kezében.” Forrásaink szerint az ő idejében jöttek be az első szerb települők Siklóstra. A Morava mellékéről hozott szerbek Siklóson és környékén telepedtek le. Stiljanovicsot egyháza (1515-ben bekövetkezett halála után) szentté avatta. Göntér-hegyi sírhelyére, ahonnan hamvait később a Szerém megyei Sísatovác kolostorába szállították, századokon át zarándokoltak a Baranya megyei szerbek. A szerb megszállás alatt emléket állítottak neki Göntéren. 281/294. [K8: *Czerno*] 281/295. *Cseszme* [K2: *Cseszmén* K8, 9, 15: *Cseszme*] S, sz. – A. sz. a Cseszme dülő egy-egy részéből lett a Rákóczi-dülő, a Nyerges-dülő, a Széchenyi-dülő. Török eredetű névnek tartják. 281/402. *Domozdoga* [K6, 8, 9, 15, P. MoFnT2: ~] S, e, sz (BMFN. II. 163, 165, 168, 177, 180–1, 261–4, 267, 567–9, 719, 779, 785–6, 788, 797–800, 801, 803).

A fenti települések közül a megyeszékhelynek, Pécs városának helynévanyagát kiragadva – összességében, történetiségében és nyelviségében – Baranya egészére is jellemző az a nyelvi tarkaság, sokszínűség, amelyet Pesti János a ekképpen fogalmazott meg: „**A többnyelvű, sok nemzetiségű Pécs** kialakulása – *Magyar u., Német u., Szerb u., Bosnyák u.* nevek tanúsága szerint is – a 17. és a 18. században ment végbe. A kisebbségi nyelvekhez tartozó családok (*szerbek, bosnyákok, horvátok, cigányok*) elsősorban a Budai-külvárosban telepedtek le, mégpedig Puturluk, a Tettye-patak völgye, a Zidina-környék és a Benga utcáiban. A *cigány* közösségek telephelyei a Bengában, Felsővámház utca és a Felsőbalokány utca környékén voltak. A *német nyelvű* polgárság iparos rétege a Tettye utca vidékén, a Felsőmalom utca és a Búza tér körül telepedett le, a módosabb *német* családok a Belváros utcáiban találtak otthonra. A magyarokon és a németen kívül természetesen más nemzetiségűek (*horvátok, zsidók*) is éltek a Belvárosban a 18., 19. században. A nemzetiségek sokáig őrizték és ápolták anyanyelvüket. Ehhez a város igyekezett segítséget nyújtani” (2013: 111–2).

Hogy Baranya megye mennyire gazdag horvát és szerb nyelvű földrajzi nevekben, azt a fentiekben bemutatott példaanyag is jelezheti, de ha valaki alaposan átnézi mind a két kötetet, akkor tudhatja meg igazán, hogy – a német kivételével más nyelvű adatokat tekintve is – valóságos nyelvi-névtani kincseshányára talált. Jó lenne, ha minél több feldolgozás készülne Baranya helynévköteteinek igen gazdag forrásanyaga és más megyék és tájegységek földrajzi neveinek különböző szempontú feldolgozásával.

Somogy megye

1. A Sarosácz-féle horvát etnikai csoportokba sorolt somogyi települések helynevei

Mivel Baranya megyétől eltérően a SMFN.-ben az egyes községek és városok földrajzi nevei előtt nincsenek településtörténeti összefoglalók, természetesen igyekeztem olyan feldolgozást keresni, amely a török hódoltság utáni, Somogyba irányuló bevándorlásokkal foglalkozik. Szita László a *Somogy megyei nemzetiségek településtörténete a XVIII–XIX. században* című könyve ehhez jó forrásnak bizonyult. Sajnos azonban a Somogyországba költözött délszlávok lakta helységek közül jó néhányra vonatkozóan nem találtam adatot, vagy ha mégis, az kisebb-nagyobb mértékben hiányosnak mutatkozott. Ezért ha módom volt rá, akkor a helytörténeti szempontból figyelemre méltó közléseket más forrásokból vettem át. Ezeket, az egyes falvak és városok népesedéstörténetével kapcsolatos adatokat a szóban forgó helységnek a SMFN.-ből a kiválasztott példaanyaga előtt mutattam be.

Dráva menti horvátok I.

Barcs: „Barcs magyar–horvát népességű településként tűnik elénk 1720-ban. A lakosságnak pontosan a fele magyar illetve horvát népcsoportból származó jobbágy vagy zsellér. (Sokácok, néhány bosnyák is élt a faluban.)” [...] „Barcs 1726–1727-ben magyar–horvát népességű település. A háztartások pontosan 50-50%-ban oszlottak meg a két nép között. Hosszabb ideje itt élő horvát familiák a következők: Ivan Persics, Petrus Trifanovics, Stefan Odelics, Mathia Perics, Marcin Bosrinec, Georg Jalenovecz, Step. Ostarsics, Mato Pavo, Vítus Kockan, Jakubus Simoncsics, Joh. Gaglas, Mich. Jarcso, Mathia Sokol. A horvát lakosok egy kisebb része továbbvándorolt, mint ez megfigyelhető volt egy évtizeddel korábban is” (Szita 1993: 20, 25–6). [...] 246/78. *Pilica* Fr. [...] Egy ideig Jugoszláviához tartozott. 246/99. *Topolya* [C. *Topoly*] Ds, sz 246/109. *Vucseta* [C. *Vucsétin* részt P. *Vucserin* részt] S, sz 246/110. *Dolęc* [~ *alja*] S, sz 246/126. *Szëlistya* [C. P. *Mező Szelistye*] S, sz. 246/127. *Lëcsák* [C. *Pandur Lesnyák*] S, sz. 246/129. *Vájhimli* : *Domb-dülő* [C. *Szrobin* részt]. 246/180. *Korita* [C. ~] S, l. 246/181. *Gorica* [C. P. ~]. 236/196. *Dolnya* [C. ~] S, sz 246/232. *Jamina* [C. ~] Dráván túli terület, Magyarországhoz tartozik. – **Lakócsa:** *Lakócsa* : *Lukovicsë* [K. P. *Lakócsa*] [...] „Lakócsáról öten vándoroltak vissza a szlavóniai Vaska faluba, Verőce megyébe, régi otthonukba. Nyilván nem találták meg számításukat. Közöttük egy magyar család volt, a többi horvát” [...] „Lakócsa horvát–magyar faluként tűnik elénk. A török után közvetlen csak magyar – valószínűleg kontinuos – lakosságot találunk, a horvátság bevándorlása folyamatosnak tekinthető, bár nem állandó megtelepedésről beszélhetünk” (Szita 1993: 14, 26). Pesty Frigyes gyűjtésében *Lukovisce* néven is szerepel. „Nevének eredete – Pesty szerint – *Luk*, 100 évvel ezelőtt ott állt a falu.” 252/1. *Nëtécska* G 252/18. *Máli-drum* : *Kisköz*

252/37. *Potonszka-lénia* Ú. A Potonyba vezető országút neve. 252/40. *Jalszina* [K. *Jelsinke*] S, e, sz. Az adatközlők szerint jelentése 'égeres'. 252/44. *Popovina* [K. *Lakócsai r. kat. plébánia alapja*] Ds, sz. Az adatközlők szerint jelentése 'papföld'. 252/45. *Mláka* [K. ~] S, r. A név jelentése az adatközlők szerint 'mocsaras'. 252/48. *Měkótka* S, l [...] Az adatközlők szerint a magyar jelentése parcellácska. 252/68. *Legelő* [K. *Csubelák és Krasdova*] 252/71. *Láz* [K. *Láz I.*] S, sz. 252/91. *Karasěvo* [K. ~] Mf, mocsár. A Dráva egyik holt ága volt. 252/116. *Lipik* [K. ~ P. *Lipich*] S, e. – **Potony**: *Potony* [...] 250/6. *Rázsnyěvo* : *Kosut Lajos ucca* : *Békaváros* [Kossuth Lajos u.] U. A terület régen bokros hely volt, sok nyársnak való botot lehetett találni. *Rázsány* jelentése az adatközlők szerint 'nyárs'. Békavárosnak azért nevezik, mert a házakkal szemben található egy tó, melyben tavasszal sok béka van. 250/8. *Věliki kráj* [Petöfi Sándor u.] U. Az adatközlők szerint jelentése 'nagy vég'. 250/13. *Konopjistyě* : *Kendérés* [...] S, sz. Az adatközlők szerint *Konopjiscě* magyar jelentése 'kenderes'. Kendert termeltek ezen a területen. 250/14. *Máli-budics* : *Kis-budics* [K. *Kis Budics*] Mf, r 250/19. *Korcsinica* : *Szēlszka-livadá* Mf, r 250/34. *Pod-bácsama* S, sz. Az adatközlők szerint magyar jelentése 'kertek alatt'. 250/40. *Mocsila* [K. *Nagy és kis Blándiscse*] Mf, sz. Valamikor kenderáztató volt. Az adatközlők szerint a név magyar jelentése 'beáztatott kender'. 250/51. *Rasztík* [...] Tölgyerdő volt ezen a területen. 250/54. *Potonszka-sumá* [K. *Lugi erdő és legelő*] 250/55. *Plándiscsě-pod-súmom* [...] Az adatközlők szerint a magyar jelentése 'delelő az erdő alatt'. 250/72. *Lukoviscě put* : *Lakócsai ut* Ú. 250/81. *Birkásnica* : *Birka-hodáj* M 251/82. *Birkásnica-bunár* Kú. – **Szentborbás**: 253/3. *Sztara-Dráva* : *Ó-Dráva* Mf, r. A Dráva régi medre volt, jelenleg alacsony fekvésű rét. 253/14. *Kis-Gorica* [K. *Goricza*] Ds, sz. 253/24. *Krancsěvica* [K. ~] S, sz 253/32. *Vrazsja-jama* : *Ada-kettő* [...] Az adatközlők szerint a név magyar jelentése 'ördöggödör'. 252/36. *Lúka* Mf, sz, l. Az adatközlők szerint magyar jelentése 'mérges'. 253/39. *Füz-telep* [K. *Stracse Jama*] S, füzes. – **Tótújfalú**: „Tótújfalú (Tót Uy Falu), mint a helységnév is jelzi, a 18. század elején újratelepített szláv falu. A mikrotájban nem messze Németújfalú (Német Uj Falu) és Magyar Uj Falu került regisztrálásra. Természetesen mindhárom település a nemzetiségi népességnek megfelelően kapta elnevezését. 1726-ban az újratelepítés folyamatát láthatjuk. Korábbi szláv lakosai sokárok és bosnyákok voltak” (Szita 1993: 26). [...] 251/11. *Málě-gruscě* : *Kis-gruscza* S, sz 251/22. *Livadě* [K. *Brég*] S, r 251/29. *Bártolicsěva-jama* G 251/37. *Bikovina* : *Bikafőd* S, sz 251/46. *Mála-Bara* : *Kis-Bara* Mf, nádas 251/47. *Mláka-dülő* [K. *Ledina és Mláka rétek*] S, sz 251/49. *Zsělěrcě* : *Zsellér-főd* 251/56. *Robovszki-vrbak* : *Rabházi-füzes* Mf, e. 251/53. *Adica* [K. *Lanka Adicza, Szilistye és Ruszpocz*] S, e, l (SMFN. 812–3, 821–3, 823–4, 825–7, 827, 828).

A Sarosácz-féle besorolástól eltérően – földrajzi elhelyezkedését és horvát nyelviségét alapul véve – **Barcsot** is *Dráva menti horvátok I.* etnikai csoportba sorolhatónak tartom. Megerősíti ezt népesedéstörténete is. Az öt település együttesen *tömböt alkot* a Barcsi járás délkeleti részén. Ez minden bizonnyal azzal függ össze, hogy az ide bevándorolt horvát lakosság föltehetően arra törekedett, hogy az új hazában minél közelebb lehessen egymáshoz.

Dráva menti horvátok II.

Babócsa: „Babócsa horvát–magyar nemzetiség által lakott település 1712-ben. Hatvan háztartást írtak össze, a térség legjelentékenyebb faluja, huszonöt jobbágy háztartásból hét magyar. A többségében zselléreként jegyzett családok nagy része is horvát nemzetiségű. [...] Babócsa mezőváros magyar–horvát településként került összeírásra 1720-ban. A telkek és az állatok számát tekintve gazdaságilag erőteljesebb a magyarság, a magyar háztartások száma is valamivel nagyobb” (Szita 1993: 7, 19). [...] 239/31. *Táboriscsë : Táborhel* [C. K. P. *Taboristye*] [...] Harcok idején táborhelynek használták. 239/32. *Lovrina* Mf, sz 239/39. *Lipa* [...] Az adatközlők szerint jelentése 'hársfa'. A tábla közepén egy nagy hársfa állt. 239/56. *Përcsija : Kendërfödek* [...] Percsija jelentése 'ráadás'. A jobbágyfelszabadítás után kapták kiegészítésként a volt jobbágyok. Mivel kis darabok voltak, kendert termeltek benne. 239/82. *Rinya-jada* [C. K. P. ~] S, r. Mocsaras rész volt régen, a Rinya árasztotta el. 239/93. *Hosszu-Ciglëna* [C. P. *Cziglena*] [...] Az adatközlők szerint tégláégető volt itt, innen ered a neve is. 239/131. *Kis-jada : Jadica* [C. K. P. *Kis-Jada*] Ds, sz, r 239/151. *Dzsëlëbër : Gyëlëbër* [K. P. *Gyelebër*] S. sz 239/163. *Brësztics* [K. *Pitomacs volt Határ Örvidek*] S, e, sz. Szilfaerdő borította régen. Az adatközlők szerint a *brësz*t jelentése 'szilfa' – **Bélavár:** „Bélavár lakosai a kedvezmények lejáta előtt eltávoztak, továbbvándoroltak. Magyar–horvát lakosságú falu. Mindössze hat háztartást ismerünk 1720-ból” (Szita 1993: 19). [...] Pesty Frigyes gyűjtése szerint „hajdan Béla herceg lakhelye, mikor apjával megosztozott”. [...] 227/29. *Legelö-erdő* [C. *Gyota nyugoti*] S, l. 227/54. *Dobinierdő* S, r, e 227/57. *Gradina-alja* S, sz 227/63. *Rasztinai-dülő* [K. *Rastina*] S, sz 227/88. *Spica* S, sz. – **Berzence:** „Breznicz, azaz Berzence többségében horvát népességű település. 1712-ben tizenhárom nagycsaládot írtak össze, amelyből hét horvát, egy minden bizonnyal szerb, öt magyar” (Szita 1993: 7). [...] 205/1. *Skárjë Ú.* A csurgói és a régi kanizsai út elágazása. A horvát szó ollót jelent, az elágazás is ilyen formájú. 205/3. *Vicsëlnica : Vucsel* Vö, árterület. 205/5. *Csöganca* V, bo, Lh. Néhány cigánycsalád lakik itt összetákolt házakban. Átkelőhelyet is jelöl a patakon. 205/47. *Várdomb alla : Gradina [Kinizsi Pál u.]* 205/73. *Grabica : Graba.* Egy vízmosásos szakadék és vízlevezető árok horvát neve. 205/86. *Makësdzol* G, V, bo. Makes ragadványnevű személy gödre. 205/126. *Szuhi-árok : Száraz-árok* Vm, e, Pa. Kiszáradt patakmeder, csak esőzéskor van bene víz. 205/165. *Jaszënik* S, e 205/166. *Jalsik* S, e, berekfás. 205/234. *Cirkvëna : Templom-rét* S, r, sz 205/236. *Rasztofca* [K: *Rasztoviczai*] Az adatközlők szerint jellemző növényzetről nevezték el. Olyan „rasztofcai” ('hegyes, kemény, vékony') fű termett erre. 205/256. *Határárok : Zsdála-árok* [K. *Zdala*] Pa. Magyarország és Jugoszlávia közötti határvonal. – **Bolhó:** „Bolhón tizenkét háztartást írtak össze. Ha Nikolaus Horvat magyarnak tekinthető, akkor ő az egyetlen. Az egy esztendővel korábban érkezett Tot Joannes Miholovics nemzetiségi hovatartozásához nyilván itt nem fér kétség. A falu nagycsaládokban élt. Hamarosan megfigyelhető a kirajzás, s mivel föld volt elégséges, először jelennek meg az új generációk. 1712-ben négy zsellércsaládot is összeírtak” (Szita 1993: 7). 238/2. *Ribnyak* Mf. Az adatközlők szerint jelentése 'halastó'. Vizenyős terület volt, már lecsapolták. 238/8. *Krizsannya* Ke

238/25. *Ploscsina* : *Gacsiska* [C. *Gacsischa*] [...] Horvát szó, az adatközlők szerint jelentése vizenyős. 238/49. *Vúcsagorica* [P. ~] S, l 238/51. *Tüskés-rét* : *Tërnya* [K. P. *Tüskés rét*] S, r. Sok fütüske van ott. 238/61. *Mláka* Mocsár. Az adatközlők szerint jelentése mocsár. 238/89. *Kërcsëvina* [C. *Kerchovina*] S, sz 238/107. *Sódër-bányai-dülő* : *Gyafërgina* [C. *Gyafërgina*] Ds, sz. – **Heresznye**: „Heresznye magyar település volt, ahova a Széchényi család hívott horvát jobbágyokat. A következő évtizedben (1712–1722) a Szovics (Szávics) család és a Sivcsar familia először három zsellér, majd telkes háztartást hozott létre. Magyar–horvát családok éltek békésen együtt” (Szita 1993: 7). [...] 234/24. *Dusina* : *Duzsina* [C. K. P. *Duzsina*] Ds, sz 234/26. *Glioboki-Dol* [C. *Vucsegoricza* K. *Gliboki dol*] Ds, sz 234/27. *Jama* [C. P. ~] Mf, l, e 234/31. *Györi-Rupa* Mf, akác. Az adatközlők szerint a *rupa* magyar jelentése ’szakadék’. 234/32. *Csërja* S, sz. Az adatközlők szerint a hajdani cserfaerdőről kapta a nevét. 234/39. *Rasztina* [C. P. *Hrasztina*] S, sz 234/44. *Vostënka* [...] Az adatközlők szerint a név magyar jelentése ’békarakokka’ – **Somogyaracs**: 235/10. *Pozsa* [K. *Tilos*] S, e, l. Sok csiga volt erre. 235/34. *Gëlënya* Mf, Mo 235/36. *Szëcsa* [C. P.~] S, sz 235/40. *Vulica* S, sz. A néphagyomány szerint a horvát *ulica* szóból ered, s a könnyebb kiejtés miatt kapta ezt az alakját. 235/60. *Vratnica* [...] S, sz, r 235/66. *Nyivica* [C. ~ K. *Nyiviczai* P. *Nyiviczai*, d] S, sz. – **Vizvár**: „Vizváron a magyarság volt kisebbségben. A horvát kontinuus családok, akiket a 17. századvégén, mint „régii telepeseket, akik régtől fogva itt éltek. [...] 1720-ban is regisztráltak” (Szita 1993: 19). [...] 230/14. *Rupa* [...] Szakadék. Jelentése az adatközlők szerint ’szakadék’. 230/90. *Kalila* [C. K. ~] [...] Az adatközlők szerint ’vizes’-t jelent. 230/95. *Jalsik* [...] Az adatközlők szerint jelentése ’berekfás’. 230/125. *Gyërtyános-i-dülő* : *Grabina* [...] Valamikor gyertyános terület volt. A *Grabina* jelentése ’gyertyános’. 230/127. *Kracšina* : *Rövid földék* [...] Az adatközlők szerint *kracšina* horvátul ’rövid dülőt’ jelent. 230/131. *Kis-domb* : *Lókai-Viristyë* Do, bo 230/139. *Koritta* V, sz. Az adatközlők szerint horvát szó, jelentése ’teknő’. A föld alakjáról nevezték el (SMFN. 638–40, 643–44, 757–9, 769–70, 772, 781, 782, 782–3, 789, 791, 792–6).

Az ide sorolt községek – egy kivétellel – a Barcsi járás északnyugati részén található, de földrajzilag igen közel van hozzájuk **Berzence** (a Csurgói járásban), így módon ezek is *tömböt alkotnak*. Földrajzi elhelyezkedése alapján **Somogyaracs** kisközséget is ebbe a tömbbe sorolandónak tartom. **Taranyt** viszont nem a Sarosácz-féle *Dráva menti horvátok II.* etnikai csoportba, hanem népesedéstörténete és nyelvisége alapján inkább a **szlovén (vend)** települések közé számítom. Mivel Somogy megyében több olyan falu van, ahová a törökidő után szlovének is bevándoroltak, ezért a földrajzínév-anyagukból kiválasztott adatokat majd egy másik fejezetben, *a szlovének etnikai csoportjában* mutatom be.

Somogyi horvátok

Buzsák: „Buzsák magyar többségű falu, amelyben az ötvennégy háztartásból huszonnégy horvát és vend telepes vagy zsellér. [...] Nagy, népes település Buzsák. 1717–1719 között a betelepülésekkel a falu lakossága megduplázódott. A népesség

fele horvát (sokac) jobbágy volt, az öt zsellér közül három ugyancsak horvát” (Szita 1993: 8, 12). *Buzsák* [C. K. P. *Jankovits- és Lengyel-Buzsák* P. szerint két külön község volt.] [...] – Egyesek szerint az ide települő *tótok* ’horvátok, vendek’ *Buzsik*, *Buzsák*, *Borocska* néven emlegették a helyet, mert mocsár vette körül. [...] 22/38. *Sztára szëlla* : *Jankovics-Buzsák* Fr. A Pataktól nyugatra eső rész. 22/88. *Szëlistya* [P.~ i, sz] S, sz, e. 22/92. *Kalinya* [C. P. *Kalinyai sz és Nagy Kalinya*, l] S, sz, l 22/94. *Sugovca* : *Sugovica* S, sz 22/122. *Uvratina* : *Hëgy-ajjai-dülő* [C. *Uvratina* K. *Hegyaljai d P. Uvrotina*] S, sz 22/137. *Topolica* [C. *Keleti Topolitza*] S, e, sz 22/149. *Jalászka* [...] S, r 22/156. *Gustyërica* [C. P. ~, K. *Kiserdő d*] S, e, sz 22/158. *Sztára-szëla* [C. P. ~, sz] S, sz 22/166. *Rázbovistya* [C. P. *Kis és Nagy Rázbovistya*] S, sz 22/170. *Kis-Vidakinica* [C. P. ~] S, sz 22/186. *Cërija* [C. *Ceridai*, sző, sz, e K. *Cerja P. Czeria*] S, sz, e. Régen csererdő volt. – **Somogyszentpál**: *Szempál* : *Somogyszempál* : *Tótszempál* [C. K. P. *Tótszentpál, Varjaskér*, 1930: *Tótszentpál + Varjaskér = Somogyszempál*] „Tótszentpál (Tott Szent Pál) kilenc horvát háztartással, majd a következő esztendőben érkező két újabb horvát zsellércsaláddal, Varjaskérről idevándorló magyarokkal erősödött meg 1724–1725-ben. Ugyanakkor a Benkovics, Vergyiasic, Saslia, Bogdanovic familia elköltözött a településről. Majd a következő esztendőben újabb három familia fogott vándorbotot. Az biztos, hogy nem Somogy megyében települtek le, mert valamennyi forrásunkat átvizsgálva nem találtuk nyomukat. Minden bizonnyal az ekkor legjellemzőbb utat választották és visszatelepültek Szlavóniába. Helyükre a következő esztendőkben újabb horvát zsellér- és jobbágycsaládok érkezhettek, mert ugyan más családi nevek jelennek meg, de a horvát többség lassan kialakult” (Szita 1993: 24). [...] 80/2. *Főső utca* : *Gornyi kráj* [*Kossuth Lajos u.*] U 80/35. *Bisztra-voda* : *Fejér-víz* [P. K. ~] S, Mo, l 80/36. *Prévasz* (P. *Porevosz* K. *Prevosz*) S, sz 80/39. *Topolik* [P. *Tapolya*] 80/56. *Mjaka* [P. *Mlako*] S, V, l 80/66. *Zsáravica* S, sz 80/89. *Rasztina* S, sz 80/90. *Cërija* [P. ~ K. *Cseri*] S, sz 80/104. *Szlivány* [C. K. P. ~] S, sz 80/116. *Nyiri-szőlők* : *Lipitya* S, sző, sz (SMFN. 103–4, 106–7, 267–70).

A fenti községek közül **Somogyszentpál**ról meg kell jegyeznem, hogy **Tótszentpál** és **Varjaskér** egyesítéséből alakult ki. A Sarosácz-féle *Somogyi horvátok* csoportjába tartozó három település közül **Táska** községet népességtörténete alapján a *szlovén (vend) telepítésű somogyi helységek* közé sorolom. Az itt tárgyalt két község közül **Buzsák** a Fonyódi járás délnyugati részén található, a hozzá közel fekvő **Somogyszentpál** pedig a Marcali járásban. Ugyanakkor – nagymértékben kibővítve a *Somogyi horvátok* etnikai csoportját – ide tartozónak vélem **Somogyszentpál** és **Buzsák** alkotta *kis tömbtől* keletre–északkeletre a Fonyódi járásban található **Gamás**, **Pamuk** és **Somogyvámos** falvakat és a Siófoki járásból **Bonnyát** és **Kisbárapátit**, a már említett *kis tömbtől* déli–délnyugati irányban fekvő **Gadányt**, **Marcalit**, **Niklát**, **Pusztakovácsit** és **Szenyért**, a Kaposvári járásból **Gálosfát** és **Osztopánt**, és végül ide tartozónak vélem **Nagyatádot**, amely földrajzi szempontból a többi településhez viszonyítva szigetként helyezkedik el a Nagyatádi járás közepén. Ezen helységeknek a horvát nyelvű földrajzi neveiből az alábbi, általam kialakított csoportokban mutatok be példákat.

2. A Sarosácz-féle horvát etnikai csoportokba nem sorolt somogyi települések helynevei

SMFN.-nek átnézése során több délszláv települést is találtam, amely a Sarosácz-féle etnikai felosztásban nem szerepel. Ezeknek két alcsoportja van: egyrészt olyan helységek, amelyeknek viszonylag sok horvát nyelvű bel- és külterületi elnevezése van, másrészt pedig olyan falvak és városok is, amelyek csak *nyomokban* őriztek meg horvát eredetű névadatokat. Ezeket a településeket – mivel a helynevek száma több tényezőtől is függ (pl. az egyes települések bel- és külterületének nagyságától, nemzetiségi összetételétől, az adott népcsoport számarányától stb.) – az alábbiakban ugyanazon csoportban veszem sorra.

Bonnya: A községet a török hódoltság után részben német telepesek, részben délszlávok népesítették be. Az utóbbi népcsoportok bevándorlásáról Szita László a következőket foglalta össze: „Bonnya katolikus szlávok által lakott település. Gyér forrásaink vannak e falura. Biztosan tudjuk azonban néhány úrbéri összeírásból, hogy horvátok. Nevük után ítélve sokáczok és Dráva menti horvátok” (1993: 108). [...] 74/23. *Polětár* : *Grajnik* Fr 74/43. *Jankocsa* : *Jankócsa* [C. *Jankocsa*] Ds, sz 74/50. *Kamaristya* [C. ~] Ds, sz 74/52. *Grablina* : *Grabrina* [C. *Grabina* K. *Grabrinai* d] Ds, sz, l. Az 1930-as évek elején kardot, koponyákat és pénzt találtak itt. 74/83. *Grájnik föle* [C. *Grajnek teteje*] Do, sz 74/85. *Grájnik* : *Uj-hégy* [C. K. *Uj hegy*] Ds, sz, és 74/86. *Kasica* S, sz. – **Gadány:** „Gadányban [...] horvát szórvány élt többségi magyarsággal békésen” (Szita 1993: 8). 97/64. *Lanika* [P. *Lánika*, sz] S, l 97/71. *Klipár* S, sz és 97/73. *Góra* [K. ~] D, e. – **Gálosfa:** [C. *Gálosfa* ; *Toth-város* K. *Gálosfa*; *Tótváros* P. *Gálosfa* és *Tóváros*] 183/43. *Saliga* Doo, ak. Régen itt szőlő volt. 183/67. *Zabróca* Doo, sz 183/68. *Palizsa* [C. K. P. ~] S, sz 183/141. *Lazsornya* Doo, sz – **Gamás:** „Gamás színmagyar telepes község, amelyben hét háztartást írtak össze. Gamás népessége többségében magyar volt a török utáni évtizedben. 1720 után néhány horvát családfőt írtak össze, akik nyomába újabbak érkeztek, és a század végén zömében horváltá vált a település” (Szita 1993: 23). [...] 26/167. *Germina* [C. ~i sz, r] Ds, gy 26/188. *Busica* Doo, sz. A hagyomány szerint a vergamási harcok után itt búslakodtak a csatavesztésen, és bánatukban üritgették az iccétet. 26/206. *Studēnca* [C. ~ i K. ~ P. ~ d] Ds, sz, gy. 26/229. *Kis-gráblóca* : *Ráadás* Ds, sz 26/257. *Jélászka* : *Jélászkai-mező* [P. *Jelaszka*] Doo, sz. A felső részén sok tégladarabot vet ki az eke. 26/299. *Szēlistyei-rét* [C. *Szelistyai* r K. *Szelestye* P. *Szelistya*, sz, r] S, l – **Kisbárapáti:** 73/45. *Grablinai-kut* Kú 73/447. *Grablina* [C. ~ K. *Grabina* d, P. *Grabrina*, d] Ds, sz 73/71. *Rasztina* [C. *Rasztina*] S, sz 73/96. *Mulka* [K. ~ r] 73/104. *Jankocsa* [K. *Jankoczi* d P. ~] Ds, sz, bo 73/119. *Gustya* [C. *Rác sűrűpuszta*] Ds, e, sz 73/142. *Polonya* [P. ~ d] Ds, sz, e. Stb. – **Marcali:** 87/103. *Vityola* S, sz 87/291. *Dersida* [C. *Dershidai*, sz] S, sz 87/356. *Percse* [C. ~ i, sz, r] Mo, Vs, r és 87/380. *Marosica* [C. ~ i, sz, l] Ds, e – **Nagyatád:** 217/171. *Gráblík* [*Táncsics u*] U 217/179. *Bodvica* [*Rákóczi u.*] Fr, U. 1941-ig önálló község, azóta Nagyatád része. 217/192. *Ritics* S, r, bo 217/257. *Bukovica* : *Bukvica* : *Bukovicai-dülő* [K. *Bukovica*] S, sz, r egykor e. 217/260. *Csērvēnkai-dülő* : *Csērvēnka* [K. *Cervenka*] S, sz 217/323. *Szivicsa* S, sz 217/453. *Bukvik* [C. *Bukfik* K. ~] S, l, régen erdő

217/515. *Tisinya* S, sz. – **Nikla**: 89/54. *Rasztinai-rét* S, V, r 89/58. *Rasztina* [K. ~] S, sz 89/61. *Rasztinai-árok* Á 89/73. *Bazia* [K. ~] S, sz 89/101. *Kutárca* S, sz 89/117. *Kosztorica* [K. *Belső* ~] S, r, sz. – **Osztópán**: 116/80. *Jekicsavica* : *Jekicsa* [C. *Jakisevicza* P. *Jakicsevicza*] Vö, r 116/82. *Krája* [C. ~ K. P. ~ pu Hiv. *Ságvári telep*] Pu. Ma már csak hét házban laknak. 116/117 [C. *Grabina* K. *Grablina* P. *Grabinai szántó föld*] 116/160. *Kormonics* [C. *Kormonity* P. *Kormonity*; I] Vö, I, r. Futóhomokos terület. 116/175. *Frácska* [C. ~ i d K. ~] Ds, sz. Az adatközlők szerint ez a név várat jelent. 116/202. *Cërina* [C. ~ K. *Cserina* P. ~ i sz] Do, szó. – **Pamuk**: 30/7. *Rësterica* Do, sz, gy 30/8. *Pészka* Do, szó, sz, r 30/30. *Zsutablata* [C. ~ P. ~ i, r] Ds, r, I 30/38. *Szála* Lh 30/52. *Rikityi* [C. *Risittyi*, I *Risty*, sz] Ds, I 30/59. *Istosnyák* : *Tistosnyák* Ds, temető. 30/82. *Izgrut* [C. *Izgruta*, e P. ~, e] S, sz. – **Pusztakovácsi**: 94/6. [K. *Medvogya Malom*] 94/7. *Virág-düllő* : *Hrasztina* S, sz 94/9. *Gáj* : *Gáji-erdő* S, e 94/78. *Nyires* [C. *Knezsovitz* K. *Knesovicza*] S, I, sz 94/92. *Csëta-düllő* [K. *Pámuki Határra düllő*] S, sz, r. – **Somogyvámos**: 29/22. *Drënya* [C. ~, sz, e, r P. ~ i d, sz] Ds, sz 29/31. *Mëlënka* [C. ~ P. *Nagymelenkai*, *Kismelenkai*] S, sz 29/62. *Galabërda* [C. P. *Cigány sűrű*, e] Do, sz 29/83. *Tepënye* [C. P. ~ i, e K. ~] Ds, sz 29/87. *Szésző-Dunájka* [C. *Déli-dunajka* P. *Alsó dunajka*] S, sz 29/112. *Krája* Ds, sz – **Szenyér**: 105/1. *Grutina* : *Bencik-köz* Ú. Az itt lakó Benczik családról. 105/30. *Locsány* Ds, sz 105/47. *Martosica* [C. K. P. ~] S, sz 105/52. *Tóbity* [C. ~ i, sz P. ~ i szántóföld] S, sz 105/70. *Gabrovica* [C. *Gabrovta* P. *Gabrotza rét*] S, r 105/90. *Káposztás-rét* [C. *Kapusztinya*, r P. *Kapusztinai* K. *Káposzta-rét*] S, r 105/120. *Jëlász* [C. P. *Jelasina r*] S, r [C. ~ K. P. ~ i] S, sz, e, I (SMFN. 116–8, 126–7, 128–9, 244–6, 247–8, 281, 283–4, 287–8, 296, 298, 303, 320–2, 328, 330–1, 355–7, 565–7, 703–5, 707–8, 812–3).

Amint a fenti adatok mutatják, jó néhány Somogy megyei településen több olyan földrajzi név ismert, amelyet az egykor oda költözött horvát lakosság teremtett. Ez leginkább a *Dráva menti horvátok I.* etnikai csoportba besorolt somogyi falvakra, továbbá Bélavár kisközség kivételével a *Dráva menti horvátok II.* és a *Somogyi horvátokra* jellemző. A fent bemutatott példák számát – néhány kivételtől eltekintve – az ide tartozó faluk névanyagából bizonyos fokig növelni is lehetne. Ez a megállapítás Barcs, Gamás, Pamuk, Somogyvámos és Szenyér helynévadataira nem érvényes. Van azonban egy-két olyan helység is, amelynek földrajzi neveiben – amint azt a fentiekben már bemutattam – csak *nyomokban* maradt egy-két horvát eredetű bel- és külterületi név. Ezek pedig a következők: **Bonnya, Gadány, Gálosfa és Marcali.**

Szabó József
ny. egyetemi tanár
SZTE